

Schoterbos Haarlem

Schetsonwerp

B U R O S A N T E N C O

Buro Sant en Co
Landschapsarchitectuur

Contactgegevens:
Bankastraat 147
2585 EM Den Haag
T +31 (0)70 346 37 86
E buro@santenco.nl

Medewerkers:
Edwin Santhagens
Stephen Tas
Sander Singor
Paul Plambeck
Nikos Margaritis

Contactpersoon:
Stephen Tas
stephen@santenco.nl

in samenwerking met:

Projectmanagement
Lidy Schoon

Contactgegevens:
Stoomboot 49
1035 TT Amsterdam
Nederland

Contactpersoon
Lidy Schoon
lidyschoon@upcmail.nl
+31 (0)6 36315965

Projectteam
Lidy Schoon

Omgevingsmanagement
Karen Voors

Contactgegevens:
Admiraal de Ruijterweg 131-1
1056 EX Amsterdam
Nederland

Contactpersoon
Karen Voors
voors@xs4all.nl
+31 (0)6 51592005

Projectteam
Karen Voors

Civiele Techniek
Rod'or Advies

Contactgegevens:
Leidse Rijn 13
3454 ZL De Meern
Nederland

Contactpersoon
Ronald Brenkman
r.brenkman@rodoradvies.nl
+31 (0)6 53530348

Projectteam
Ronald Brenkman
Marco Quist
Joannes Buurma

Schetsontwerp Schoterbos Haarlem

augustus 2016

In Haarlem-Noord is het Schoterbos een groene enclave met veel potentie. Wel kampt het met achterstallig onderhoud, een te laag kwaliteitsniveau en onvoldoende grondwaterbeheersing. Bij het opstellen van de Gebiedsvisie Schoterbos Jan Gijzenvaart (2012) bleek bovendien dat de huidige inrichting niet meer aan de verwachtingen voldoet. Het park is ruimtelijk, technisch en functioneel verzwakt. Daarom is nu besloten een stap te maken in het verder uitwerken van de Gebiedsvisie. In opdracht van de gemeente Haarlem heeft het projectteam van Buro Sant en Co voor het Schoterbos een Schetsontwerp (SO) gemaakt. Het SO is een streefbeeld voor de toekomst dat in grote lijnen de toekomstige ontwikkeling aangeeft (padenloop, indeling park, locatie functies). Het plangebied omvat in deze fase het gebied tussen het Noorderhoutpad, de Mr. Jan Gerritszlaan, de Delftlaan en de Jan Gijzenvaart, ofwel het parkdeel van het Schoterbos.

De kern van de opgave is het aanpakken van de waterproblematiek en het verrichten van groot onderhoud. Het gaat erom een vitaal bomenbestand te creëren, de versleten paden te vernieuwen en het watersysteem van het park zodanig vorm te geven zodat het park jaarrond bruikbaar is. Daaronder ligt nog een opgave, namelijk versterking van de parkidentiteit. Dit kan een belangrijke landschappelijke meerwaarde opleveren binnen de stad. De ontwikkeling van het Schoterbos sluit goed aan bij het feit dat parken voor ons dagelijks leven steeds belangrijker worden. We gaan vaker en per keer langer naar het park. We spelen er, werken er en ontmoeten er onze vrienden. In steden zijn parken de plaatsen waar we groen en ruimte ervaren. Op andere momenten gaan we er heen om iets bijzonders mee te maken zoals een festival of een operavoorstelling. Een integrale aanpak van de concrete opgave en het versterken van de parkidentiteit is nodig om het Schoterbos te transformeren in een levendig en aantrekkelijk volkspark voor een brede laag van de bevolking.

Historische ontwikkeling

‘Haarlem Noord (voorheen Schoten) ligt zoals grote delen van Haarlem op een langgerekte strandwal. Daardoor zijn de belangrijke wegen die als het ware de ruggengraat van het gebied vormen veelal noord-zuid gericht. Oost-west verbindingen zijn groener, kleinschaliger en onopvallender van aard en danken hun oorsprong mede aan het duinwater dat richting de stad liep in de vorm van duinrellen/beken (Schotervliet, Schoterbeek, Brederoosbeek, Grote beek) en vaarten (Jan Gijzenvaart, Delft, Heussensvaart). Voor een betere afwatering in het gebied en voor het vervoeren van zand werden bijvoorbeeld vaarten gegraven als de Delft (14de eeuw) en de Jan Gijzenvaart (16de eeuw).

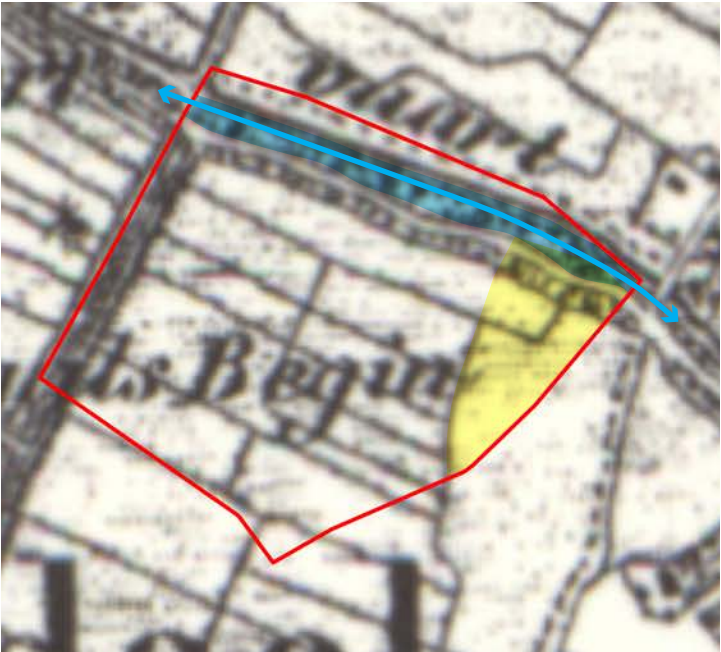
Tot het eind van de 19de eeuw was het nog een agrarisch gebied van ruim 600 hectare met een inwoneraantal van nog geen duizend mensen. Weiland met vee en boerderijen bepaalden het gezicht, de grondsamenstelling maakte het niet geschikt voor akkerbouw. Op verschillende plekken op de strandwal waren heerlijkheden gevestigd zoals Zuid-Akendam, Hoogerwoerd, Schoterbos, Zaanen, Schoten, Schotervlieland en Noord Akendam. Uit het samengaan van die zeven heerlijkheden is omstreeks 1798 Schoten ontstaan. In 1927 is Schoten geannexeerd door Haarlem.

Tegenwoordig is er van de vroegere heerlijkheden weinig meer over dan wat oude wegenstructuren en herinneren vooral talloze straatnamen en wijkenamen naar de plek die het in vroeger tijden geweest is. Op de plek van de heerlijkheden en buitenplaatsen zijn woonwijken verzezen.’ (Uit: Handboek Inrichting Openbare Ruimte Haarlem Noord, blz. 7-8)

‘In de tijd dat L.C. Dumont als stadsarchitect werkzaam was bij de gemeente Haarlem ontstond het idee om in Schoten twee oost-west lopende groene zones aan te leggen als landschappelijke dwarsgeleding op de noord/zuid structuur van de stad. Eén daarvan bestond al grotendeels: de groenzone Kleverlaan, de andere zou vorm krijgen in een 30 ha groot park ten zuiden van de Jan Gijzenvaart: het Schoterbos. Oorspronkelijk was het de bedoeling om dit park door te trekken tot aan het Spaarne, maar dat is er niet van gekomen. Mooi aan Haarlem Noord is dat deze groene geleding nog goed te zien en te beleven is.’ (Uit: Handboek Inrichting Openbare Ruimte Haarlem Noord, blz. 17)

In de jaren dertig is het Schoterbos aangelegd als volkspark ontworpen in Engelse landschapsstijl. Na de oorlog is het park getransformeerd tot zijn huidige vorm. De stijl van het oorspronkelijke ontwerp is verwaterd, hier en daar nog zichtbaar zoals in de vijverpartij. De toevoegingen aan het park bouwden niet voort op het oude ontwerp principe waardoor het Schoterbos een versnipperd en samengesteld karakter heeft gekregen: een duidelijke handtekening ontbreekt.

Voor de toekomst streven we er naar het Schoterbos om te vormen tot een samenhangend Volkspark waarin het water de structuurdrager vormt.

1881

Jan Gijzenvaart is gegraven in de 16de eeuw. Duidelijk zichtbaar is de overgang naar de nabij gelegen strandwal. De oude slotenstructuur duidt op een natte ondergrond, deze structuur is in de loop van de tijd geheel verdwenen door vergraving en ophoging. Het jaagpad langs de Jan Gijzenvaart is na de plaatsing van de Sinneveltbrug onderbroken en deels komen te vervallen. Deze structuur zou kunnen worden hersteld.

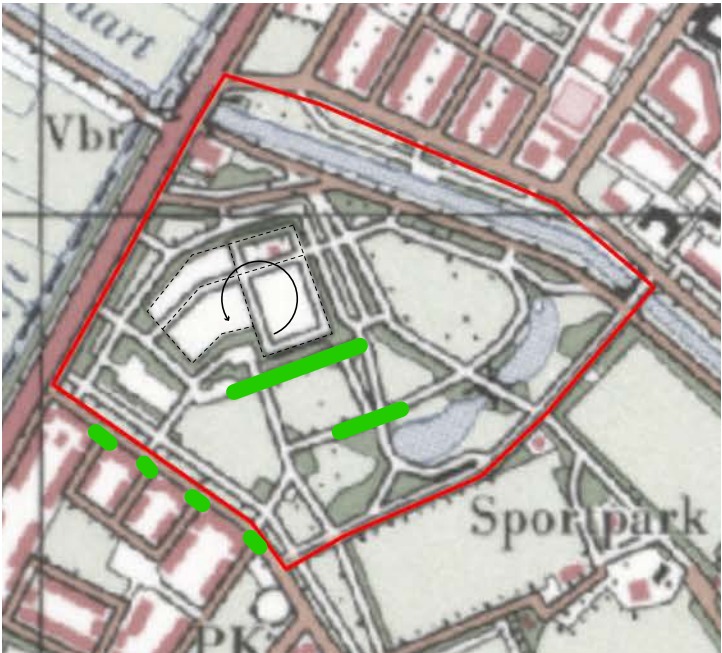
1952

Van de Engelse landschapsstijl waarmee het park is aangelegd voor de oorlog, is enkel de vijver partij redelijk behouden gebleven. Deze vijverpartij blijft behouden en uitgebreid. Om een samenhangende parkkwaliteit tot stand te brengen sluit het nieuwe water aan bij deze vormgeving. De oorspronkelijke Meester Gerritslaan vormt een herkenbare diagonale lijn. Dit 'rijbaanprofiel' is na de parkuitbreiding verwijderd en thans onherkenbaar. Deze structuur wordt deels hergebruikt.

1961 - 1968

Na de oorlog zijn de paden rechtgetrokken, boomgroepen en enkele lanen geplant. De laan noord-zuid heeft een structurerende werking en blijft behouden, evenals bomen uit deze periode die waardevol zijn. Tevens is de grote parkweide gerealiseerd, deze wordt in het ontwerp behouden.

1968 - 1980

Aan het park zijn parkkamers toegevoegd met in de randen paden. Het is orthogonaal van opzet. De ingeplante lanen, bestaande boomaccenten aan de Meester Gerritslaan en de nutstuinen worden ingepast in het ontwerp.

Huidige situatie en toekomst

Volkspark Schoterbos Haarlem

De kaders voor de aanpak van het Schoterbos worden gegeven door de in 2012 vastgestelde Gebiedsvisie Schoterbos Jan Gijzenvaart. Door aan de bestaande voorzieningen – vijvers, speelweides, tuinen – een eigentijdse invulling toe te voegen kan het Schoterbos de gewenste transformatie ondergaan. In de toekomst hebben we een gezonde ruimte voor ogen die geschikt is voor beweging en ontmoeting, en aantrekkelijk voor een breed publiek. Over de uitwerking van dit streefbeeld is overlegd met de organisaties die in het park zijn gevestigd en met de omliggende wijkraden. Ook is met belangengroepen als de Haarlemse Bomenwachters en de Fietzersbond Haarlem gesproken.

Huidige situatie - 2016,
met daarin aangeduid het parkprogramma

Ruimtelijke uitgangspunten (Ruimtelijk Kader Schoterbos, december 2015) vragen aandacht voor:
vergroten fijnmazigheid, differentiatie in het park, een open park met een hoofdmoment, een duidelijke rondgang door het park, verbetering van doorgaande routes, toevoegen van diverse functies, aantrekkelijke plekken aan het water, versterking en verdichting randen, kunstbeleving versterken en ecologische potentie benutten.

kwaliteit en knelpuntenkaart van de huidige situatie
op basis van de gebiedsvisie vervaardigde kwaliteit (in groen) en knelpunt (in rood)

1. ontoegankelijkheid van het tuinenblok, fragmenteert het park
2. dichte afscheidingen maken de functies onzichtbaar
3. padenstructuur is onlogisch, magere aansluiting omgeving
4. paden lopen dood

5. verblijfskwaliteit ontbreekt
6. tekort aan speelvoorzieningen
7. rand naar Sinnenveld is rommelig, geen relatie met de buurt
8. gelijkwaardige ruimtes

parkrand rondom Jan Gijzenvaart, de grote parkweide en parkvijver zijn van goede
kwaliteit en geven het park karakter.

Mooie ruimtelijkheid - kwaliteit

Parksfeer - kwaliteit

Kwaliteiten en Knelpunten

Achterkant situaties - knelpunt

Ontoegankelijk parkprogramma - knelpunt

Ontbreken van voldoende parkprogramma - knelpunt

Waterproblematiek - knelpunt

Slechte staat van onderhoud - knelpunt

Technisch water - knelpunt

1. Ruwe bolster, blanke pit

We streven naar een landschappelijke opbouw van het park. Dat betekent een goed onderhouden open parkhart met een gecultiveerd karakter en omzoomd door een transparante ecologische boskraag met een natuurlijk karakter. Als centrale plek krijgt het parkhart een hoogwaardige uitstraling: strak gemaaid en goed onderhouden gazons met solitair verspreid staande parkbomen en een enkele laan. Hier kunnen passende evenementen plaats vinden en het is er voldoende droog om in alle seizoenen te gebruiken. Rondom het parkhart zien we een transparante bosstructuur van een intrigerend en aaneengesloten bomenbestand met een ecologisch waardevolle kruidenlaag van fluitenkruid en stinzebeplanting (aansluitend op de natuurlijke vegetatie van het Schoterbos). De ruimtelijke opbouw van de boskraag bestaat uit een mix van een verdichting van heestergroepen, doorzichten door de boomstammen heen parkruimtes die in grootte verschillen. Tussen de bomen onderling blijft voldoende ruimte en transparantie bestaan om een bepaalde mate van openheid van de boskraag te waarborgen.

2. Water maken

Water zien we als een beeldbepalende factor in het Schoterbos. Door het wateroppervlak te vergroten lossen we niet alleen voor een belangrijk deel de waterproblemen op, maar creëren we ook een nieuwe waterrijke identiteit. Het water leggen we zo aan dat er verschillende eilanden ontstaan waarop een parkprogramma een plek kan krijgen. Het programma gaat zo een logisch onderdeel vormen van het park. Het water rondom de eilanden fungeert als een natuurlijke begrenzing, waardoor de bestaande hekken rondom de functies mogelijk een andere vorm kunnen krijgen. Op dit moment vormen deze hekken vaak een visuele barrière tussen park en programma; het streven is het parkprogramma meer zichtbaar te maken voor de bezoeker van het Schoterbos. We zetten het water ook in om de ecologische kwaliteit en diversiteit in het park te verbeteren. We kiezen daarbij voor zuiveringsmoeras, natuurvriendelijke oevers en waterbeplanting.

De grond die vrijkomt bij het vergroten van het wateroppervlak, blijft deels in het park en kan worden gebruikt om een 'vlinderheuvel' te maken: een uitzichtpunt in het park waar bezoekers toeven tussen bijen, vlinders en bloemen. Ook als 'speelobject' gooit deze heuvel in het park hoge ogen. Verder willen we in het park een microreliëf, van lichte glooiingen in het maaiveld, creëren dat bijdraagt aan de ecologische diversiteit en een aangename parkbeleving. In de laagtes die ontstaan is ruimte voor het inpassen van een regenpoel.

3. Heldere ontsluiting

Een goede aantakking op de omringende buurten is van groot belang voor de bereikbaarheid en de kwaliteit van het park. De in de Gebiedsvisie (2012) voorgestelde fietsroutes zijn goed gekozen. Er ontstaan logische noord/zuid en oost/west verbindingen die aansluiten op het Verkeer- en Vervoerplan van de gemeente Haarlem (HVVP). Het aanleggen van twee nieuwe bruggen over de Jan Gijzenvaart versterkt deze kwaliteit. Bij het ontwerp van de bruggen

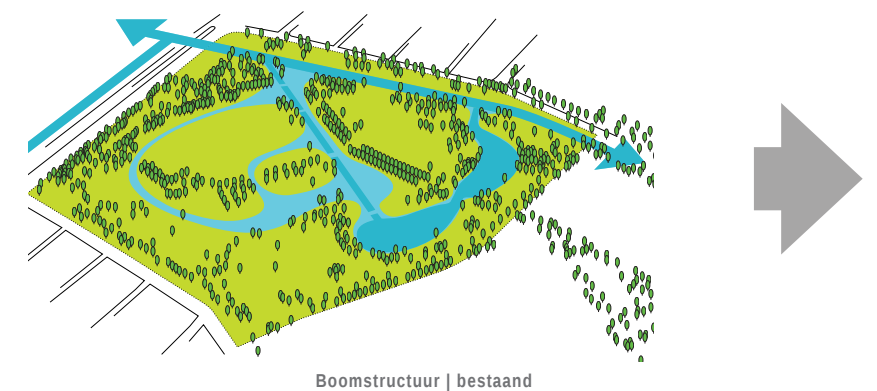
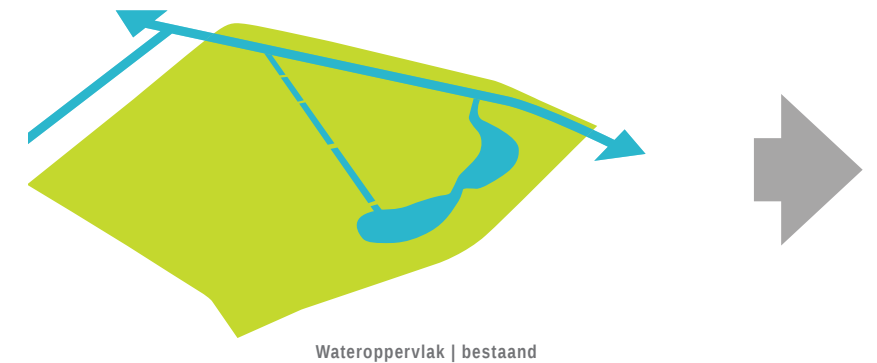
dient rekening gehouden te worden met de doorvaarbaarheid van sloepen (één bestaande brug is te laag uitgevoerd en dient te worden aangepast). De in de Gebiedsvisie voorgestelde rondgang is een uitgelezen manier om sport en spel langs deze route te situeren. Naast de hoofdroutes introduceren we een fijnmazig netwerk van parkpaden. Voor de bevoorrading van de in het park gevestigde functies en voor onderhoudsvoertuigen is een toegang voor autoverkeer noodzakelijk. Momenteel bevindt deze toegang zich aan de westzijde van het park naast de Stayokay. Vooralsnog lijkt dit de beste locatie. De suggestie die in de Klankbordgroep is gedaan om de ontsluiting via de Mr. Jan Gerritszlaan te regelen heeft als groot nadeel dat het autoverkeer een grotere afstand door het park moet afleggen wat niet past bij de parkbeleving.

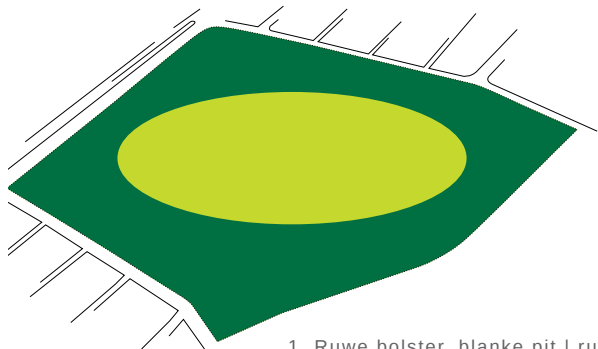
4. Aantrekkelijk parkprogramma

Toevoegen van nieuwe functies maakt het eigentijdse volkspark compleet. Op dit moment is het programma beperkt, het park oogt leeg. Door de eerdergenoemde concentratie op de nieuwe eilanden blijven de bestaande functies op de huidige plek behouden en worden beter beleefbaar gemaakt. Nieuwe functies maken het park aantrekkelijker voor een grotere groep mensen en zorgen voor meer dynamiek. We denken aan het toevoegen van een waterspeelplaats, de vlinderheuvel, vis- en zitvlonders aan het water en een pluktuin, maar ook ruimte voor horeca en een pop-up theater. Kunst draagt bij aan de kwaliteit en beleefbaarheid van het park, de bestaande kunstwerken blijven behouden. Wel verdient het beeld St. Joris en de Draak een prominentere plaats in het Schoterbos; ook kan nog een kunstwerk worden toegevoegd (zie bijlage). Twee nieuwe functies hebben zich aangediend: een stadscamping (bij de Stayokay) en scouting Brigitta (nu gevestigd in de Eemstraat in Delftwijk). Beiden zijn geschikte parkfuncties die bijdragen aan de dynamiek in het park. Vooralsnog lijken de locaties direct achter de Stayokay en op het nieuwe eiland hiervoor het meest geschikt. Om tegemoet te komen aan de wensen van de vele hondenbezitters, stellen we een hondenuitrenplaats voor aan de oost-zuidkant, parallel aan het Noorderhoutpad.

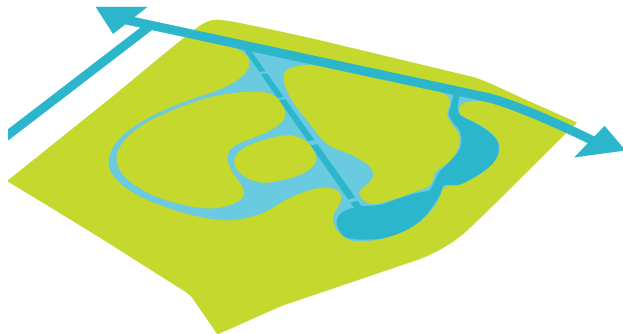
5. Boombestand verrijken

Het is onvermijdelijk dat voor de aanleg van het water bomen moeten wijken. Uitgangspunt is deze bomen elders in het park te compenseren. De bomen, conform opgenomen in het SO, zijn gebaseerd op de beschikbaar gestelde gegevens door de gemeente Haarlem. Deze gegevens worden aan de hand van een nieuwe boommeting geactualiseerd. De structuur begeleidende bomen zoals langs het nieuwe noord-zuid fietspad blijven behouden of versterkt. De overige structuren die hier en daar zijn aangezet worden in de loop van de tijd omgevormd tot losse boomgroepen zodat er meer ruimtelijke diversiteit ontstaat in het park. Tientallen nieuwe bomen met een inheems karakter verrijken het bestaande bomenbestand en versterken de biodiversiteit in het Schoterbos. Met hout dat vrijkomt uit het park kan, bijvoorbeeld met hulp van Ecosol, een natuurlijk hek van gestapelde houten stammen (eco-rillen) rondom het hele park worden gemaakt. Door deze omzoming wordt het Schoterbos als een ruimtelijke entiteit beleefbaar.

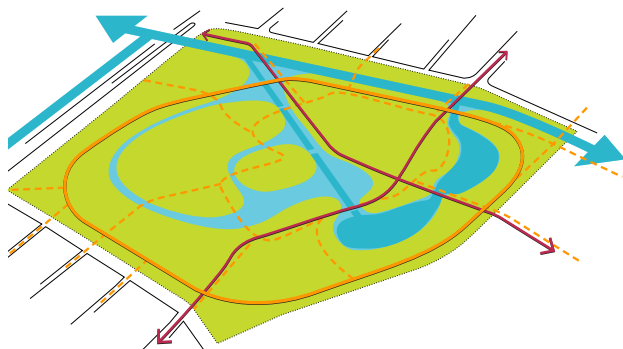

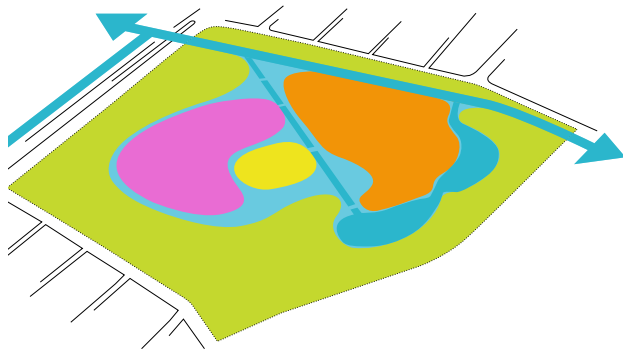
1. Ruwe bolster, blanke pit | ruimtelijke entiteit

2. Water maken

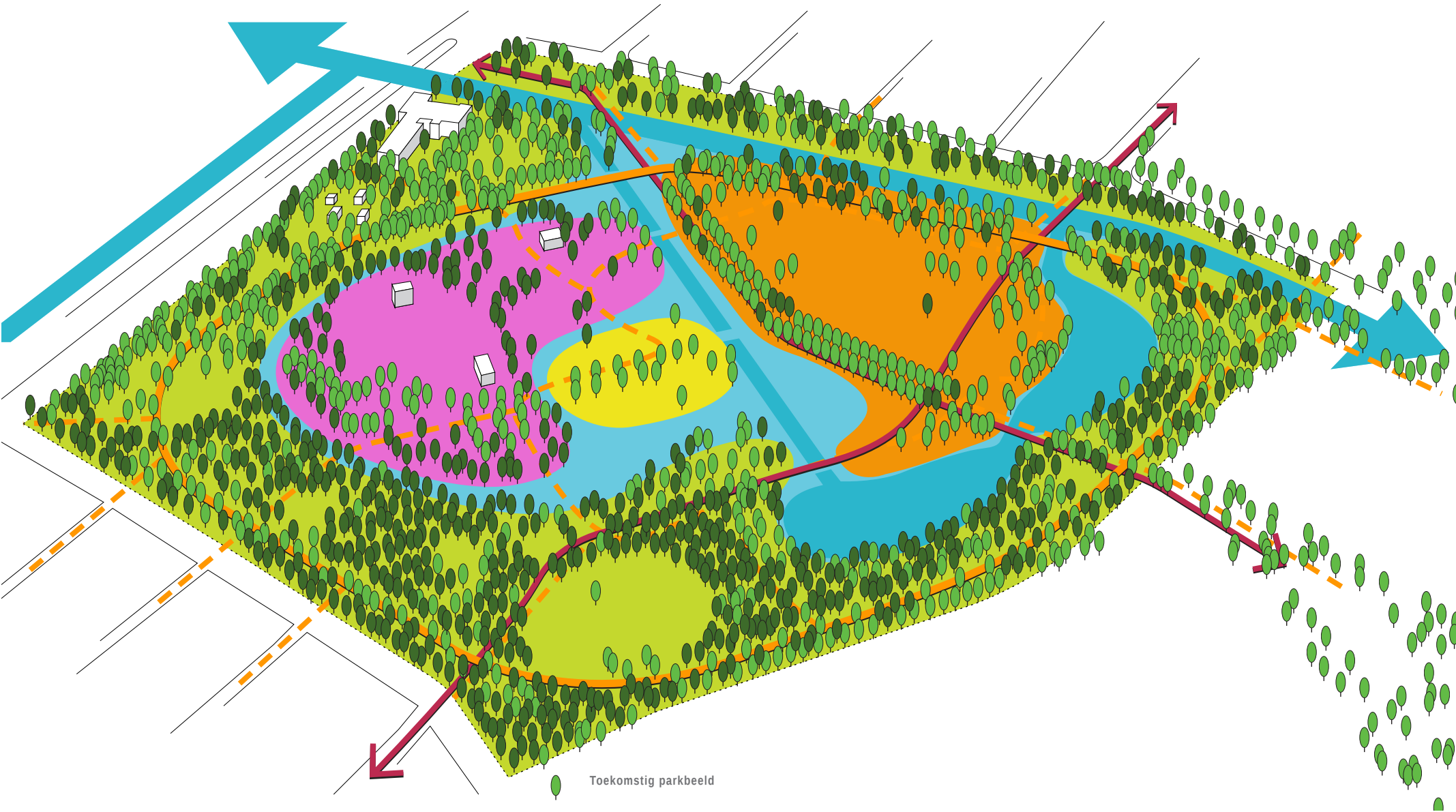
3. Heldere ontsluiting | routing

4. Aantrekkelijk parkprogramma | archipel van eilanden

5. Boombestand verrijken | identiteit Schoterbos

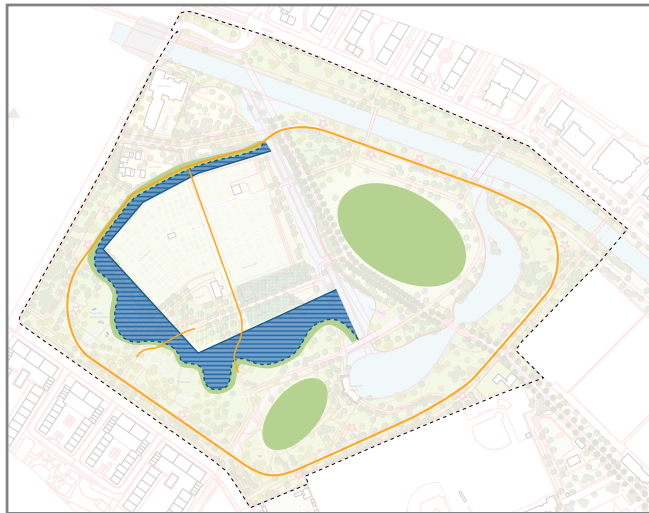

Fasering

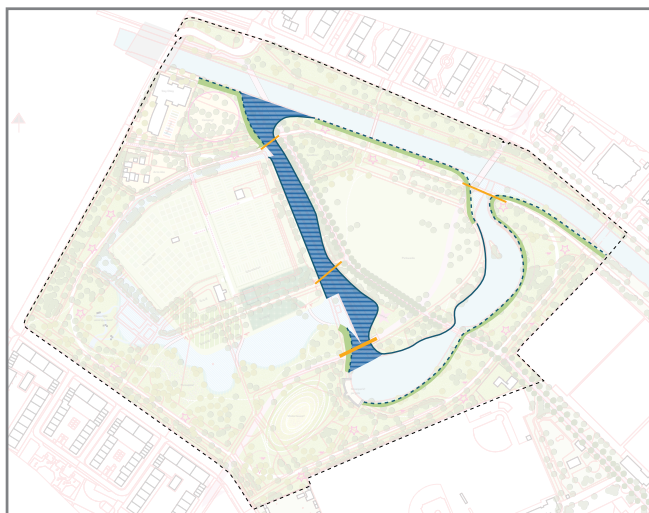
Duurzame faseringsstrategie

We hebben een organische ontwikkelingsstrategie voor ogen. Dat betekent dat de grote ruimtelijke kwaliteitsingrepen in vijf stappen kunnen worden gerealiseerd.

Ruimtelijke kwaliteitsingrepen:

Fase 1: Water graven en het maken van microreliëf waarmee het waterprobleem wordt opgelost. Groot onderhoud door het kappen van bomen die risicovol zijn. Daarnaast wordt de park- ondgang aangelegd; een wandel, skate en ontsluitingsroute. Opgenomen zijn drie voetgangersbruggen w.v. één mogelijk toegankelijk voor autoverkeer.

Fase 2: Het verbreden en parkachtig maken van de technische sloot, het aanpassen van de beschoeiing van de bestaande vijver en het maken van natuurvriendelijke oever, aansluiting

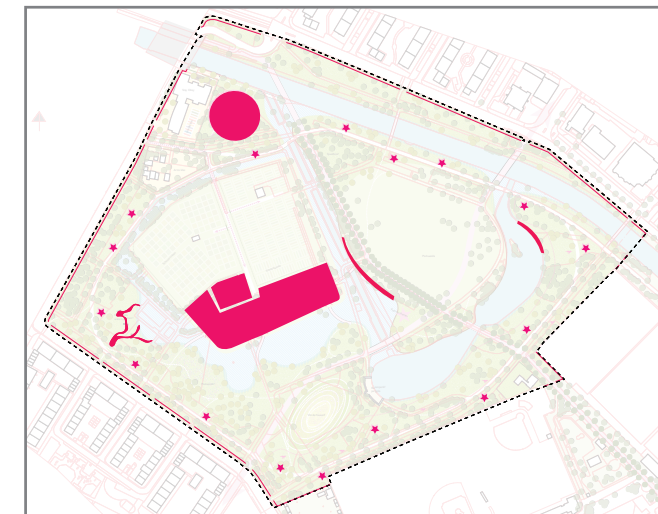
met de Jan Gijzenvaart en het ecologisch maken van de oevers aldaar. Aanleg van één fietsbrug aldaar, één voetgangersbrug en twee voor voertuigen geschikte voetgangersbrug. Daarnaast het beheren van het bomenbestand en de onderbegroeiing in dit deel van het park. De vrijgekomen grond eventueel verwerken in het park als microreliëf.

Fase 3: fietskruis door aanleg oost/west route voor fietsers in combinatie met bruggen.

Fase 4: Beplantingsplan voor de bomen, struiken en onderbeplanting van het park en de verbetering van de paden. Gedacht kan worden dit stap voor stap te ontwikkelen bij aanvang van de parkverbeteringen middels beheer.

Fase 5: Programmatische invulling: natuurlijke parkhek (eco-rillen), sport en spel, vis- en zitvlonders langs de waterpartijen, water/ natuurspeelplaats en overig parkprogramma.

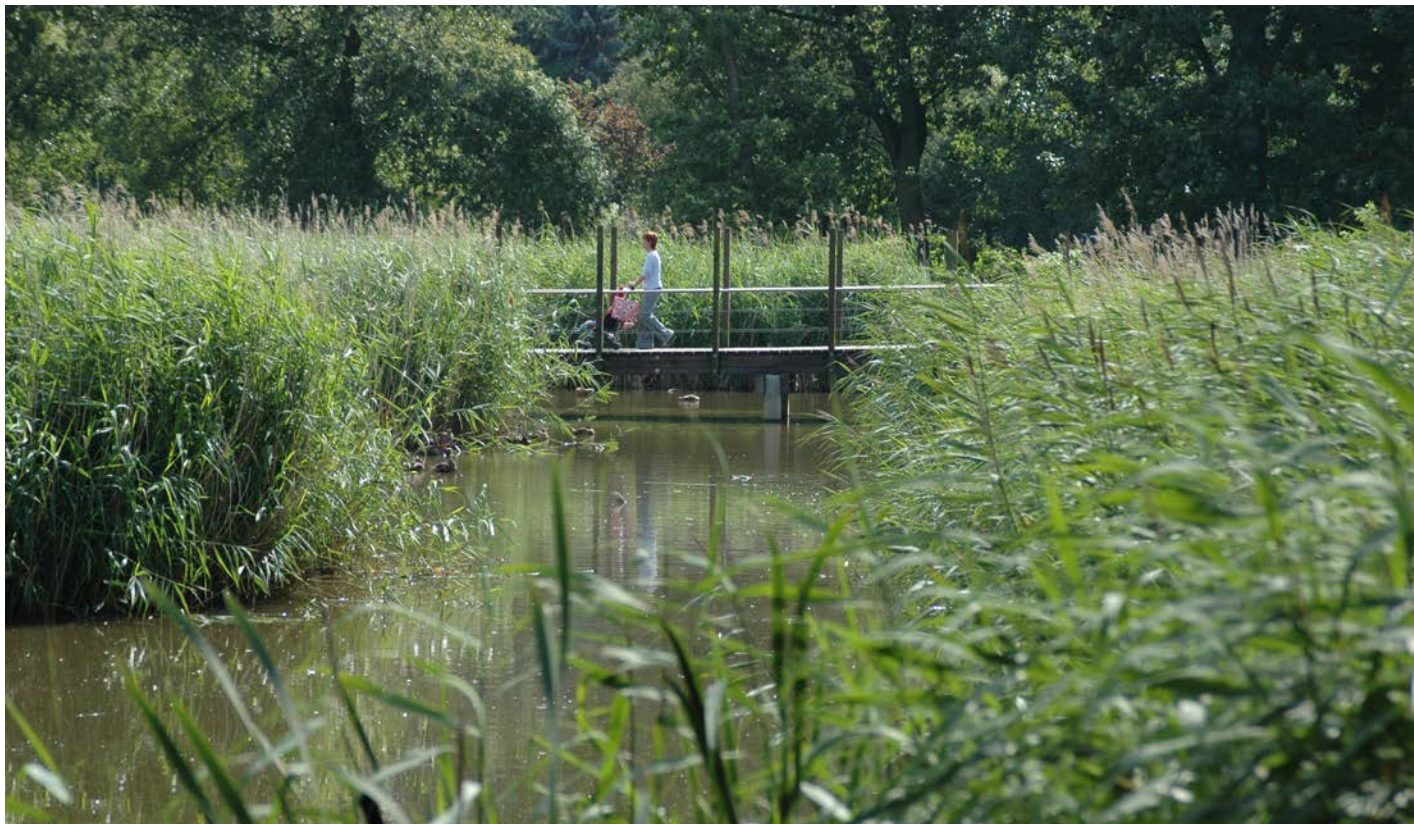
Referentie | Water

cultureel beeld - lage beschoeiing rondom parkweide

natuurlijk beeld - ecologische oever

natuurlijk beeld - ecologische oever

natuurlijk oeverbeeld (kruidenvegetatie, solitaire bomen en boom- en heestergroepen)

kruidenrijke bodemlaag | gefilterd zicht op het parkhart

clumbs van heersters

potentieel natuurlijke vegetatie | inheemse beplanting

bossfeer van kruiden, heesters en bomen

Referentie | Parkprogramma

houttuinen (klimpalen e.d.) als natuurlijke speelaanleiding

natuureducatie in het park

natuurlijke waterspeeltuin

speelbos

ligweide met solitaire bomen

kleinschalige markten en evenementen

pop-up theater als gangmaker

speel- en parkweide (blanke pit)

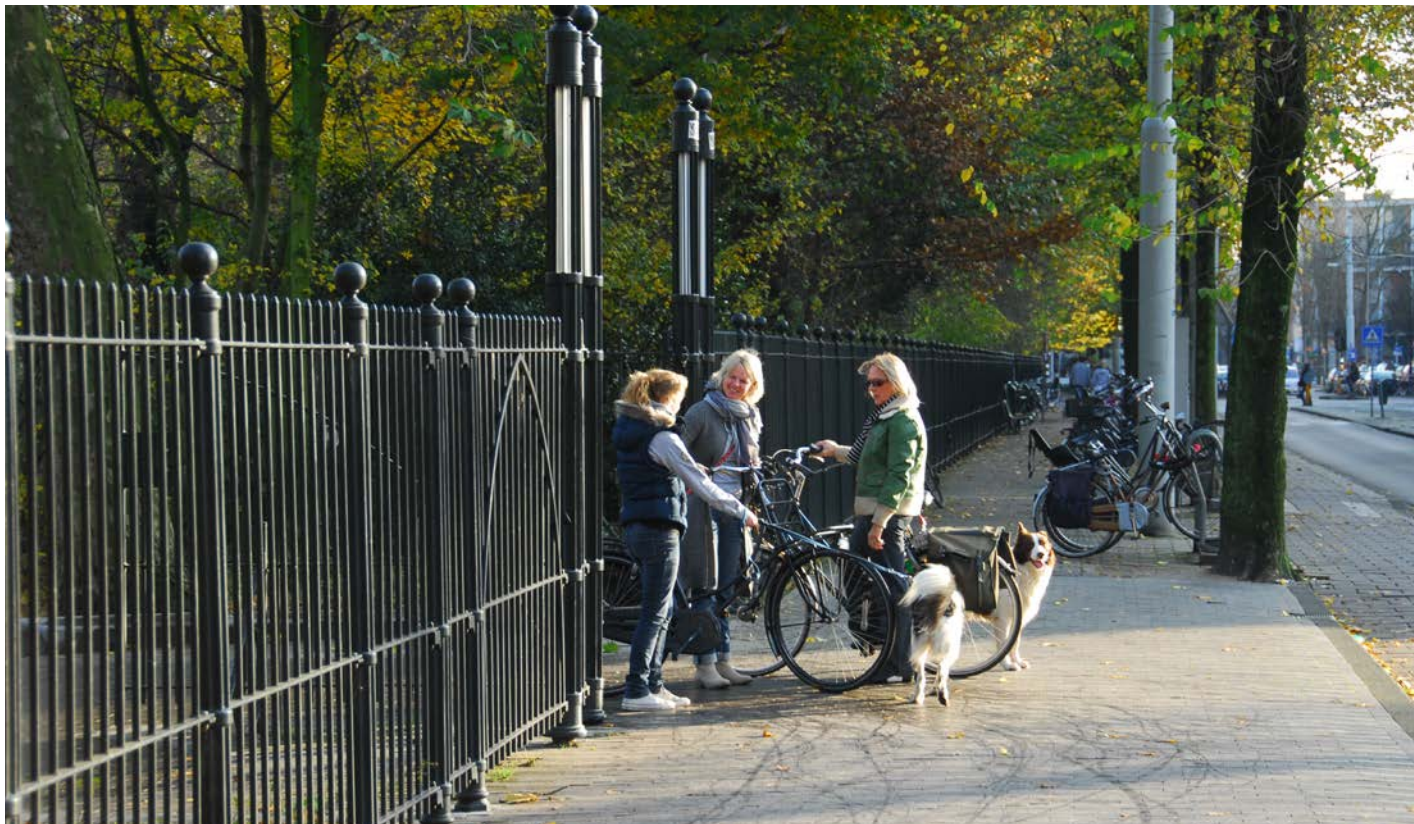
Referentie | Programma zichtbaar, natuurlijke randen

zichtbaar parkprogramma | tuinen

hagen als afscheiding

markering entree met parkhek

natuurlijk en ecologisch parkhek

rondgang en fietsverbindingen (asfalt)

parkpaden van halfverharding (kleischelpen)

vloten als interne verbinding en speelaanleiding

toevoegen van parkbruggen met eigen identiteit, wit

Referentie | Erfafscheidingen

water als afscheiding | realiseren van een sterke visuele relatie

poort op de bruggen ter afsluiting van het eiland van de tuinen | 's nachts gesloten

lage brede haag rond schooltuinen, doe-tuinen en Stay-Okay | visueel open

entree van de schooltuinen, doe-tuinen en Stay-Okay

Tot slot

De volgende stap na dit schetsontwerp is de uitwerking, de aanpak van het grootschalig groenonderhoud en de waterhuishouding, in een Voorlopig Ontwerp (VO). Daarin worden deze elementen in het schetsontwerp verder gedetailleerd. Dit betekent ook het uitkristalliseren van de discussie over onder meer de omheiningen rondom de functies, de locaties van de nieuwe functies, de bevoorradingsroute, de locatie van de hondenuitrenplaats en de verbetering van het bomenbestand. In de VO-fase vindt ook concretisering van de voorgestelde fasering plaats. Het VO wordt voor inspraak voorgelegd aan de bewoners van de omringende buurten.

Met dank aan de leden van de Procesgroep van de gemeente Haarlem:

Wimmy Hengst
Fred van 't Wout
Pim Lemmens

erfafscheiding van compacte functies als Artisklasje opvatten als kijkdoos
eenduidig | herkenbaar | goed afschermend | natuurlijke materialen | met enkele specifieke vensters/kijkgaten | entree uitnodigend vormgegeven

Bijlage Kunst in het Schoterbos

1. Prominentere plaats voor **St. Joris en de Draak**

Het verhaal van Sint Joris met de Draak heeft de kunstenaar als symbool gebruikt voor de daadkracht van de wethouder Mr. Jan Gerritsz. Op de sokkel staat het opschrift: 'Aan Mr. J. Gerritsz, een strijder tegen maatschappelijke nood'. Gerritsz was wethouder in Haarlem van 1928 tot aan zijn dood in 1936 en één van de motoren achter de ontwikkeling van Schoten naar een moderne stadswijk van Haarlem. Hij werd bekend om zijn strijd tegen de werkloosheid van de jaren 30 en stond aan de wieg van het Schoterbos.

De adviescommissie Kunst adviseert dit werk in de collectie te behouden, maar is van mening dat het werk niet tot zijn recht komt op deze locatie. De commissie adviseert het werk te verplaatsen naar een meer prominente plek, wellicht bij de hoofdingang van het sportpark. Het kunstwerk en zijn sokkel moeten grondig worden aangepakt.

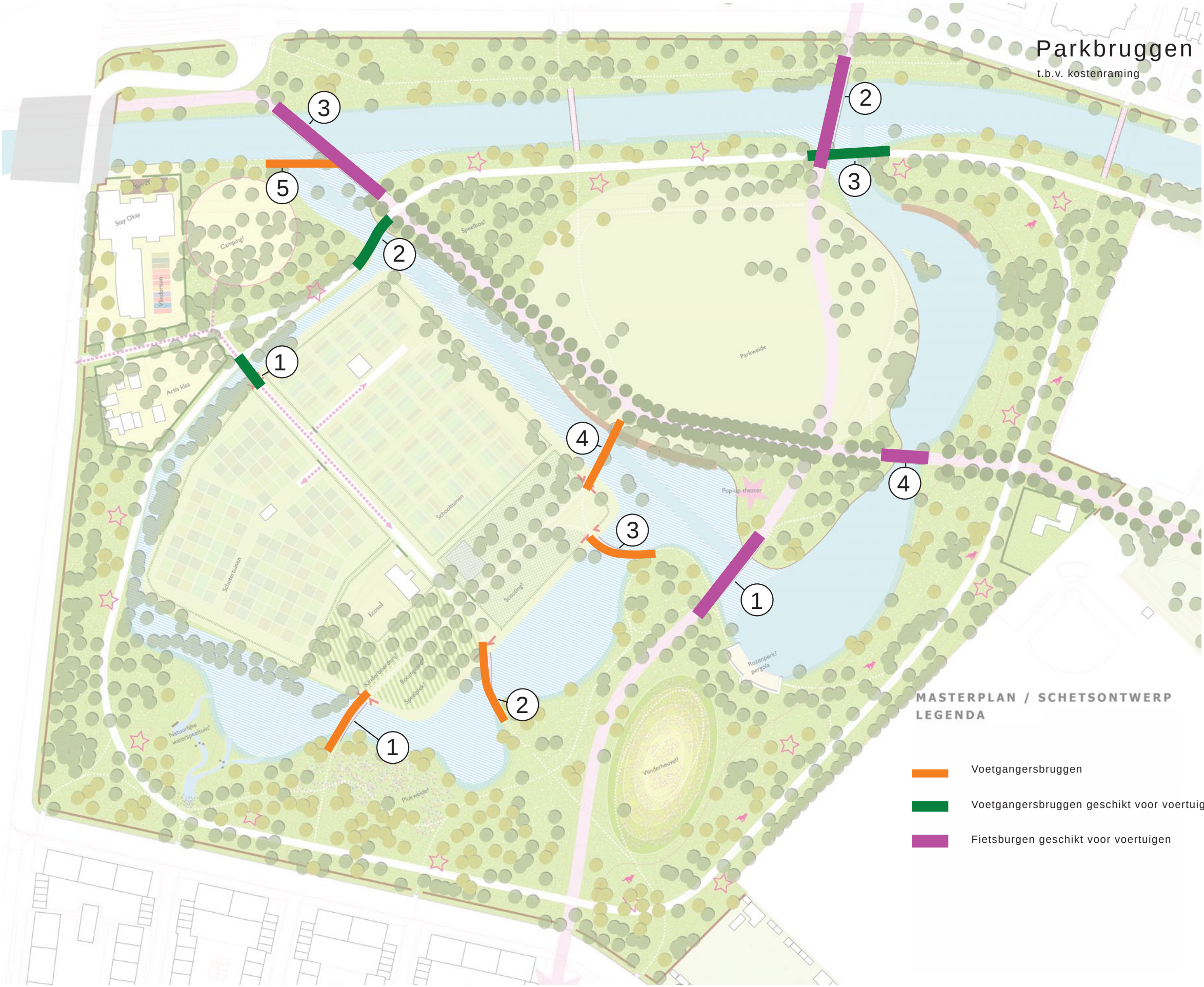
2. Toe te voegen kunstwerk

Hulde aan Frans Hals en Lieven de Key (1990) van Roger Raveel (1921-2013)

Betonnen palen vormen een terugkerend thema in het werk van de internationaal gerenommeerde kunstenaar Roger Raveel (1921). Hij maakte in 1969 al een eerste versie van dit kunstwerk; de spiegelpalen die hij plaatste voor de entree van de Vishal, tijdens een grote expositie van zijn werk. De palen op de Grote Markt maakte Raveel in opdracht van de Antwerpen-Haarlem beeldenmanifestatie, waarbij hij het verzoek kreeg een kunstwerk te maken dat de aandacht zou vestigen op de oude Vlaamse architectuur rond de Grote Markt.

De felgekleurde palen reageren in omgekeerd perspectief op de schoorstenen van Lieven de Keys rechteraانبouw van het stadhuis. De spiegelende middelste delen van de palen zorgen ervoor dat de omgeving een deel wordt van het werk en dat het lijkt alsof de bovenste delen van de palen zweven.

B U R O
S A N T
E N
C O l a n d s c h a p s a r c h i t e c t u u r